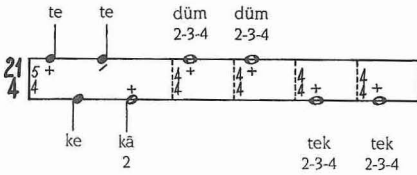

aldığı 4/4'lük bir not ile başlar. Nota yazımında bu 4/4'lük notun başına usul sayısı olarak 4/4 ve ardından da ölçünün sayısı olan 21/4 ifadesi yazılır. Usulün şematik gösterilişi şöyledir:

Durak evferi tamamen dinî müsikeye ait bir usuldür. Durak, na't, mersiye, tevşih gibi formların bu usulle ölçüldüğü kanaati, notaya aldığı eserleri bu usulle neşreden bestekâr ve müzikolog Subhi Ezgi'ye aittir. Subhi Ezgi'nin, tarih boyunca usulsüz ve serbest olarak okunduğu sözlü gelenek yoluyla bilinen bu formları durak evferi usulü ile tesbitinin, bunların zaman içinde bozulmasını önlemek ve aslına en yakın bir şekilde icrasını sağlamak düşüncesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA:

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 56-63; III, 60-63; Özkan, *TMNÜ*, s. 651; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 14; sy. 346 (1978), s. 15.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DURAKÇI NÂFİZ BEY

(bk. NÂFİZ BEY, Durakçı).

DÜRİ

(الدورى)

Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdilazîz el-Ezdî ed-Dürî el-Bağdâdî (ö. 248/862 [?])

Kıraat âlimi,

krâat-i seb'a imamlarından
Ebû Amr ile Kisâî kıraatlerinin meşhur
ikişer râvisinden biri.

150 (767) yılından sonra Bağdat'ın doğusunda bir mahalle olan Dür'da doğdu. Daha sonra Sâmerâ'ya göç etti ve orada yaşadı. Kaynaklarda kıraat ilmini öğrenmek üzere muhitinin dışına çıktığından söz edildiğine ve faydalandığı hocalar daha çok Kûfe, Basra ve Bağdat kurrâsı olduğuna göre özellikle bu yerlere seyahatler yapmış olmalıdır. Medine'nin meşhur kıraat imamı Nâfi' b. Abdurrahman'dan bahsederken, "Nâfi'in zamanına yetiştim; 10 dirhem param olsaydı mutlaka ona gider, kıraatini bizzat kendisinden öğrenirdim" demiştir

(Zehebî, *A' lām'ün-nübelâ*, XI, 543). Dürî kıraat ilmini en eski kaynaklarından öğrenbilmek için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiş, ulaşabildiği kadar devrinin tanınmış kurrâsından yedi kıraatin tamamını tahsil etmiş, şâz* kıraatleri de öğrenmeyi ihmal etmemiştir (Yâkût, X, 217).

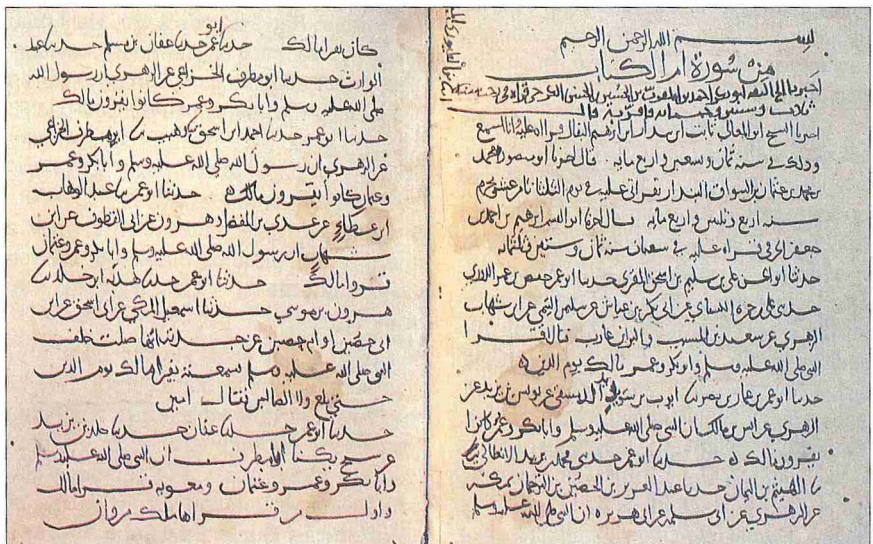
Dürî meşhur krâat-i seb'a* imamlarından Kisâî'nin kıraatini bizzat kendisinden, Ebû Amr b. Alâ'ninkini bu kıraatin Ebû Amr'dan sonra ilk kaynaklarından olan Yahyâ el-Yezîdî'den, Hamza ez-Zeyyât'ın kıraatini yine ilk kaynaklardan sayılan Süleym b. İsa'dan, Nâfi'inkini İsmâil b. Ca'fer el-Medenî'den aldı. Âsım'ın râvisi Ebû Bekir Şu'b b. Ayyaş'tan da faydalandı. Ayrıca aslen Belhî olup Bağdat'a yerleştiği anlaşılan Şücâ' b. Nasr el-Horasânî de bu ilimdeki hocalarındandır. Yâkût el-Hamevî, Dürî'nin kıraat hocaları arasında Ebû Amr b. Alâ'yı zikretmekten de Dürî Ebû Amr'ın vefat ettiği 154 (771) yılı dolaylarında doğduğuna göre onun kıraatini bizzat kendisinden almış olması mümkün değildir. Nitekim Dürî, Ebû Amr'ın kıraatini talebesi Yahyâ el-Yezîdî'den almıştır.

Dürî'nin, gerek İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Sab'a*'sında Kisâî kıraatinin râvileri arasında yer almasının, gerekse daha sonra telif edilen ve krâat-i seb'a imamlarının râvilerini iki ile sınırlayan kıraat kitaplarında (meselâ bk. Mekî b. Ebû Tâlib, s. 175-194; Dâni, s. 3) hem

hocası Kisâî'nin hem de kendisinden bizzat kıraat öğrenmemiş olmasına rağmen Ebû Amr b. Alâ'nın iki râvisinden biri olarak tercih edilmesinin sebebi, hiç şüphesiz onun genel anlamda bu ilimdeki üstünlüğü yanında, Ebû Amr ed-Dâni'nin de belirttiği gibi (*et-Teyisr*, s. 3), her iki imamın kıraatıyla ilgili rivayetine güvenilmesi ve buna bağlı olarak Ebû Amr ve Kisâî kıraatlerinin bu rivayetle yaygın bir şekilde okunmasıdır. Dürî, kıraattteki senedinin yedi imama doğrudan veya en kısa yoldan ulaşması sebebiyle, kendi çevresi dışındaki kıraat âlimleri tarafından da başvurulan bir kaynak haline gelmiş, etrafında kıraat mütehasşsılarının toplandığı bir üstat olarak şöhret yapmıştır. Ebû'l-Hasan Ahmed b. Yezîd el-Hulvânî, Ebû'z-Za'râ Abdurrahman b. Abdûs, Ahmed b. Ferah, Hasan b. Beşâr, Ömer b. Muhammed el-Kâğıdî, Kâsım b. Zekeriyâ el-Mutarriz ve daha pek çok kişi kendisinden faydalanmıştır. Kıraatleri ilk defa toplayıp bunlarla ilgili bir eser telif edenin Dürî olduğu ile ilgili sürülmüşse de bu iddiayı doğrulamak mümkün olmadığı gibi böyle bir eseri hakkında bilgi de yoktur. İbn Sa'd onun Kur'an ve tefsir âlimi olduğunu da belirtmektedir.

Dürî, başta kıraat ilmindeki hocalarından İsmâil b. Ca'fer olmak üzere Ebû İsmâil el-Müeddib, Mervân b. Muâviye el-Fezârî, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Süfyan b. Uyeyne ve Ahmed b. Hanbel gibi âlim-

Dürî'nin Millet Kütüphanesi'ndeki bir mecmua içinde bulunan *Kırâ'âtü'n-nebî* adlı eserinin ilk iki sayfası (Feyzullah Efendi, nr. 506/9, vr. 126^a-127^a)

lerden ve oğlu Ebû Ca'fer Muhammed'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de akranı sayılan Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a er-Râzî, Fazl b. Şâzân gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. İbn Mâce onun rivayetlerine *es-Sünen*'inde yer vermiştir.

Dürî'nin kıraat ilmindeki kesin otoritesine karşılık hadis ilmindeki yeri üzerinde değişik değerlendirmeler yapılmıştır. Ebû Ali el-Ahvâzî ve Ukaylî kendisini *sika** kabul ederken Dârekutnî za'yıf olduğunu söylemiş, Zehebî ise Dârekutnî'nin bu ifade ile onun hadisleri ezberlemedeki yetersizliğine işaret ettiğini ileri sürmüştür (*A'âmû'n-nübelâ*, XI, 543).

Dürî bir asra yaklaşan ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve kaynakların çoğuna göre Şevval 246'da (Aralık 860) vefat etti. Zehebî, 248'de (862) öldüğüne dair bazı kaynaklarda (meselâ bk. İbn Hibbân, VIII, 200) yer alan rivayeti *A'âmû'n-nübelâ*'da (XI, 543) ve *Ma'rifetü'l-kurrâ*'da (I, 192) bir hata eseri olarak değerlendirmişse de *Ma'rifetü'l-kurrâ*'ın daha sonra kendisi tarafından genişletilen yazma nüshasında (vr. 65^a) hocası Hasan b. Ali'den senediyle birlikte öğrendiği bir hadise yer vererek bu senette adı geçenlerden Hâcib b. Erkin'in (ö. 306/918) "Bu hadisi ben 248'de Ebû Ömer ed-Dürî'den duydum, o da aynı yıl öldü" ifadesine işaretlerle 248'de öldüğüne dair rivayetin doğruluğuna inandığını söylemiştir.

Dürî'nin günümüze ulaştığı bilinen tek eseri *Kırâ'âtü'n-nebî*'dir. Kur'an'daki bazı kelimeleri bizzat Hz. Peygamber'in nasıl okuduğunu bildiren rivayetleri toplayan risâle sûre sırasına göre tertip edilmiştir. Eserde bir veya birkaç örnekle de olsa 114 sürenin kırk dokuzuna yer verilmiştir. Bilinen iki yazma nüshasından biri Şam'da (Zâhiriyye Ktp., nr. 348, vr. 129^a-148^b), sondan birkaç varak eksik olan diğeri ise İstanbul'da (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 506/9, vr. 126^a-139^b) bulunmaktadır. Dürî'nin ayrıca fıkha dair *es-Sünen*'i ile *Me'ttefekât el-fâzûhû ve me'ânihî mine'l-Kur'ân*, *Eczâ'ü'l-Kur'ân* ve *Fezâ'ilü'l-Kur'ân* adlı eserlerinin mevcut olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Osman b. Ömer en-Nâsîrî (ö. 848/1445), Dürî ile Kâlûn arasındaki kıraat ihtilâflarının *Hilâfû'l-Kâlûn ve'd-Dürî ve ed-Dürü'n-nâzum li-rivâyeti Kâlûn ve'd-Dürî* adlı eserlerinde (yazma nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil* : *mahtûâtü'l-kırâ'ât*, I, 418, 420),

Cum'a Süheyl de Dürî ile Hafs b. Süleyman arasındaki kıraat ihtilâflarını *Mevâzî'u'l-ihtilâf beyne rivâyetey Ebî 'Ömer ed-Dürî ve Hafs b. Süleymân* adlı yüksek lisans tezinde ele almıştır (Mekke Ümmülkurrâ Üniversitesi, 1400/1980).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 364; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 183-184; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, VIII, 200; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 39, 287; Mekî b. Ebû Tâlib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb' (nşr. Muhammed Gavs en-Nedvî)*, Bombay 1402/1982, s. 175-194; Dâni, *et-Teystr* (nşr. Otto Pretezl), İstanbul 1930, s. 3; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, II, 284-285; VIII, 203-204; İbnü'l-Bâzî, *el-İknâ*, I, 94; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, X, 216-218; Zehebî, *A'âmû'n-nübelâ*, XI, 541-543; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 566; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2500, vr. 64^a-65^a; a.e. (Beşşâr), I, 191-192; Safedî, *el-Vâfi*, XIII, 102-103; a.mlf., *Nektü'l-himyan* (nşr. Ahmed Zeki), Kahire 1329, s. 146; İbnü'l-Cezerî, *Câyetü'n-nihâye*, I, 255-257; a.mlf., *en-Nesr*, I, 134; İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, II, 408; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-mufessirin*, I, 162-163; Sezgin, *İAS*, I, 13; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, IV, 69; *el-Fihrisü's-şâmil* : *mahtûâtü'l-kırâ'ât*, Amman 1407/1987, I, 418, 420.

TAYYAR ALTIKULAÇ

DURSUN BEY

(ö. 896/1491'den sonra)

Fâtih Sultan Mehmed dönemine ait
Târîh-i Ebû'l-Feth adlı
eseriyle tanınan Osmanlı tarihçisi.

Hayatı hakkında gerek yaşadığı devirde yazılmış olan tarihlerde, gerekse sonraki biyografik ve bibliyografik eserlerde herhangi bir bilgi yoktur. Bu konuda bugün bilinenler daha ziyade kendi eserine dayanmaktadır. Asıl adı Tür-i Sînâ olup bundan bozma Tursun Bey veya Dursun Bey şeklinde anılır. Halil İnalıcık'ın Bursa kadi sicillerindeki kayıtlardan tesbit ettiğine göre babası, I. Murad döneminin meşhur kumandanları Firuz Bey'in (ö. 1421) oğlu, 1424'te Anadolu beylerbeyliğinde bulunmuş olan Hamza Bey'dir (WZKM, LXIX [1977], s. 56-58). Bundan da onun önde gelen bir aileye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Dursun Bey muhtemelen 1426 civarında doğmuştur.

Eserinde yer alan bilgilere göre genç yaşta timar sahibi olan Dursun Bey iyi bir tahsil görmüş ve amcasının yanında yetişmiştir. Nitekim İstanbul'un fetihten sonraki iskânı sırasında dağıtılan emlakın sayımı ve konulan vergiyi yazma işi önce amcası Bursa Beyi Cebe Ali Bey'e

verilmişken onun işlerinin çokluğu sebebiyle bu görev kendisine tevdi edilmiştir. Görevini layıkıyla yerine getirip hazırladığı defteri Fâtih Sultan Mehmed'e sunmuş ve böylece sultanın muhitinde önemli bir yere sahip olmuştur (1456-1457). Aynı zamanda yaya ve müsellem tahririni de yapan ve görevi "yazıcı" olarak belirtilen Dursun Bey 1456 yılındaki Belgrad Seferi'ne katılmıştır. Bundan sonra on iki yıl süreyle Mahmud Paşa'nın yanında divan kâtibi olarak görev yapmış ve onunla birlikte hemen bütün seferlerde bulunmuştur. Bunların ilki 1458 Sırbistan seferidir. Kendi ifadesine göre, Sırbistan'ın kesin ilhakı ile sonuçlanan bu sefer sırasında Mahmud Paşa Güvercinlik Kalesi'nin fethinin ardından Tuna ile Sava nehri arasındaki Sirem bölgesine düzenlediği akına onu "emîn" olarak göndermiştir. Daha sonra divan kâtibi sıfatıyla katıldığı seferlerde Mahmud Paşa'nın emriyle birçok hüküm kaleme aldı. 1462 Eflak ve Mıdilli seferlerine iştirak etti, ganimetlerin dağıtımında kendisine de pay verildi. Bir yıl sonra 1463 Bosna seferine de katıldığı, bu savaşın cereyanı hakkında verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Fâtih Sultan Mehmed'in 1464'teki ikinci Bosna seferinde onun maiyeti arasında yer alan Dursun Bey'in bundan sonraki 1466-1467 Arnavutluk seferi, 1470 Eğriboz'un fethi, 1473'te Uzun Hasan üzerine yapılan sefer, 1476 Boğdan seferi, 1478 İskenderiye (Arnavutluk) seferi gibi çeşitli seferlere iştirak ettiği anlaşılmaktaysa da bu seferlerde kimin himayesinde bulunduğu, hangi görevlere üstlendiği bilinmemektedir.

İlk yedi yılını özetlediği II. Bayezid devri olaylarını anlatırken kendi hayatı ile ilgili bazı bilgiler de veren Dursun Bey, bu sırada Kili ve Akkırman'ın fethi haberi üzerine II. Bayezid için bir şiir yazdığını belirtir. Defterdarlık yıllarının, kesin belli olmamakla beraber 1470-1480 tarihleri arasında kısa dönemler halinde olması muhtemeldir. II. Bayezid'in saltanatı döneminde, yaklaşık kırk yıllık hizmeti sonrasında yaşlı bir devlet emeklisi olarak Bursa'da yaşayan Dursun Bey burada iken amcası Cebe Ali Bey'in vakıf mütevelliliğinde bulunmuş ve tarihini de bu sırada yazmaya başlamıştır. Eserinin telifine başladığı esnada altmış yaşlarında olan Dursun Bey'in ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1491'den sonra uzun süre yaşamadığı söylenebilir.